

První odchyt vodouše malého (*Xenus cinereus*) v České republice

The first Terek Sandpiper (Xenus cinereus) to be ringed in the Czech Republic

Michal Kavka

Pobřežní 53, 284 01 Kutná Hora; e-mail: numenius@seznam.cz

Vodouš malý je druh se sibiřským typem rozšíření. Většina celosvětové populace hnízdí v Rusku od západních hranic až po ruský Dálný Východ. Jižní hranice rozšíření většinou nepřesahuje 55° s. š. Početnost v této rozsáhlé oblasti není známa (HAGEMEIJER & BLAIR 1997). Během 20. století se hnízdní areál posunul dále směrem na západ a jih. Ve Finsku hnízdí pravidelně od roku 1950, v současnosti v počtu cca 20 párů. V Norsku poprvé zahníždil v roce 1967, v Lotyšsku hnízdí 5–10 párů, v Bělorusku 30–80 párů a na Ukrajině do 40 párů (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005). Je to tažný druh. Zimoviště jsou rozptýlena od tropické západní Afriky přes Arábii, jižní Asii až do Indonésie a Austrálie. Hnízdiště opouští velmi brzy. U samic nastává tah již v pozdním červnu po vylíhnutí mláďat, samci je následují od poloviny července poté, co mláďata osamostatní (HAYMAN *et al.* 1986). Jednotliví ptáci bývají během migrace řídce pozorováni v západní Evropě. V evropském vnitrozemí jsou ale zjišťováni výjimečně. V České republice byl vodouš malý dosud zastížen devětkrát, ale doposud nebyl ani jednou odchycen (FAUNISTICKÁ KOMISE ČSO 2009; tab. 1). U nás zastížení ptáci se zdržovali převážně na bahnitých březích rybníků a údolních nádrží, v jednom případě též na louži v polích (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005). V této práci popisují první odchyt vodouše malého na území České republiky.

K odchytu došlo na přehradě Želivka poblíž obce Onšovec (okres Kutná Hora, mapovací kvadrát č. 6256, souřadnice 49°43'N 15°06'E, nadmořská výška 375 m). V suchých letech dochází na této přehradě k výraznějšímu snížení vodní hladiny. Na různých místech nádrže se pak během letního období vytvářejí větší bahnitě, kamenité či písčité plochy obnaženého dna. Taková situace nastala i během léta 2008. Nejrozsáhlejší a pro bahňáky nejatraktivnější plocha se nachází na severním břehu poblíž obce Onšovec. Ve dnech 26.–27.7.2008 (21:30–9:00) jsme zde společně se Z. Vondráčkem prováděli odchyt bahňáků do tří nárazových sítí o rozměrech 2,5×12 m a o velikosti oka 16 mm. V průběhu odchytu panovalo příznivé počasí, bylo jasno, bezvětří nebo vál slabý vítr. Teplota vzduchu během dne byla 27 °C.

Dne 27.7. se v 5:05 hod. ráno chytil vodouš malý, kterého jsme při sledování ptáků 26.7. nepozorovali. Podle nepřítomnosti okrových lemů na vrchu těla a značného opotřebenosti peří byl určen jako dospělý jedinec (viz HÁJEK 1985). Po okroužkování (kroužek N. MUSEUM PRAHA ZA 6089), pořízení fotodokumentace (viz foto v příloze) a popisu byl pták vypuštěn. Poté odlétl na protější břeh nádrže a v dalším průběhu odchytu ani při nejbližší následující kontrole dne 29.7.2008 (M. Vnouček *in verb.*) již nebyl zastížen. Dalšími odchycenými druhy bahňáků během obou dnů byli písek obecný (*Actitis*

hypoleucos; 7 ex.), kulík říční (*Charadrius dubius*), vodouš bahenní (*Tringa glareola*) a jespák obecný (*Calidris alba*; vše po 1 ex.).

Popis společně s fotodokumentací byl zaslán k posouzení Faunistické komisi ČSO, která pozorování schválila pod č. 36/2008. Jedná se o desátý známý výskyt a první odchyt vodouše malého v České republice. V archivu Kroužkovací stanice NM v Praze se nachází ještě jeden údaj o kroužkování tohoto druhu z území Slovenska v době existence společné kroužkovací centrály (J. Cepák *in litt.*).

Bahňáci se na nádrži Želivka objevují jen v letech, kdy mají poklesem vody vytvořeny vhodné podmínky. Jejich počty během jedné kontroly obvykle nepřesahují 20 ex., avšak objevují se mezi nimi i vzácné druhy jako jespáček ploskozobý (*Limicola falcinellus*), jespák rezavý (*Calidris canutus*), ústříčník velký (*Haematopus ostralegus*) a kameňáček pestrý (*Arenaria interpres*; KAVKA & PROCHÁZKA *in press*).

Souhrn

Článek popisuje první odchyt a desátý známý výskyt vodouše malého (*Xenus cinereus*) na území České republiky. Dne 27.7.2008 byl v časných ranních hodinách chycen a kroužkovan 1 ad. ex. tohoto druhu na údolní nádrži Želivka u obce Onšovec (okres Kutná Hora). Pozorování bylo schváleno Faunistickou komisí ČSO pod číslem 36/2008.

Summary

I describe the first Terek Sandpiper (Xenus cinereus) to be ringed and the tenth to be recorded in the Czech Republic. One adult individual was ringed at the Želivka reservoir near the village of Onšovec (Kutná Hora District, Central Bohemia, 49°43'N 15°06'E, 375 m a.s.l.) in the early hours of the morning on the reservoir's muddy shoreline during the annual temporary lowering of the water level on 27 July 2008. The Czech Rarities Committee accepted the observation (No. FK 36/2008).

Poděkování

Za poskytnutý údaj o jediném dosavadním odchytu vodouše malého na území bývalého Československa děkuji J. Cepákovi z Kroužkovací stanice Národního muzea v Praze.

Literatura

- HAGEMEIJER W. J. M & BLAIR M. J. (eds) 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and abundance. *T & AD Poyser, London.*
- HÁJEK V. 1985: Určování stárí a pohlaví nepěvců 2. *Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského, Přerov.*
- HAYMAN P., MARCHANT J. & PRATER T. 1986: Shorebirds: An Identification Guide to the Waders of the World. *Christopher Helm, London.*
- HUDEC K. & ŠŤASTNÝ K. (eds) 2005: Fauna ČR, Ptáci 2/II. *Academia, Praha.*
- KAVKA M. & PROCHÁZKA P. (*in press*): Vodní ptactvo nádrže Želivka v letech 1996–2008. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka.*
- FAUNISTICKÁ KOMISE ČSO 2009: Vodouš malý *Xenus cinereus*. <http://fkcs0.sweb.cz/xencin.htm>.

Tab. 1: Přehled všech pozorování vodouše malého (*Xenus cinereus*) v České republice.
Tab. 1: List of records of the Terek Sandpiper (*Xenus cinereus*) in the Czech Republic.

Pořadové číslo / Numerical order	Datum / Date	Počet jedinců / Number of individuals	Místo pozorování, okres / Locality, district	Pozorovatel / Observer	Posudek Faunistické komise č. / Judgment of the Czech Rarities Committee No.
1.	3.–4. 6. 1982	1 M	rybník Myšík u Náměště nad Oslavou, Třebíč	doklad v Moravském muzeu v Brně	neposuzováno / not judged
2.	19.–20. 5. 1979	1 ad. ex.	Smiřice, Hradec Králové	P. Žďárek	neposuzováno / not judged
3.	5.–10. 9. 1981	1 ex.	Horní rybník u Bartošovic, Nový Jičín	J. Hudeček	FK 27/2005
4.	24. 6. 1983	1 ex.	údolní nádrž Rozkoš, Náchod	V. Koza	neposuzováno / not judged
5.	29. 7. 1989	1 ex.	údolní nádrž Rozkoš, Náchod	L. Kýval	FK 26/92
6.	29. 8. 1998	1 ex.	Ostrava-Heřmanice, Ostrava	D. Kondělka	FK 29/2002
7.	5. 6. 2001	1 ad. ex.	Záhlinice, Kroměříž	J. Polčák, J. Šírek, P. Vojtěchovský	FK 46/2001
8.	14. 5. 2006	1 ex.	Šumvald, Olomouc	M. Vavřík	FK 21/2006
9.	14. 5. 2008	2 ex.	údolní nádrž Rozkoš, Náchod	J. Vaněk, A. Holub	FK 20/2008
10.	27. 7. 2008	1 ad. ex.	nádrž Želivka, Onšovec, Kutná Hora	M. Kavka, Z. Vondráček	FK 36/2008

